

# Nyelvtan, diskurzus, megismerés

Szerkesztők:

**Simon Gábor és Tolcsvai Nagy Gábor**



DiAGram Könyvek 2.

## **Nyelvtan, diskurzus, megismerés**

# Nyelvtan, diskurzus, megismerés

Szerkesztette: Simon Gábor és Tolcsvai Nagy Gábor



© Szerzők, 2020  
© Szerkesztők, 2020

ISBN 978-963-489-231-1  
ISBN 978-963-489-232-8 (pdf)

 **E L T E**  
**E Ö T V Ö S**  
**K I A D Ó** [www.eotvoskiado.hu](http://www.eotvoskiado.hu)

Felelős kiadó: az ELTE Bölcsészettudományi Kar dékánja  
Projektvezető: Urbán László  
Tördelőszerkesztő: Kardos Gábor  
Borítótervező: Csele Kmotrik Ildikó  
Nyomdai kivitelezés: Multiszolg Bt.



# Tartalom

Előszó .....	7
--------------	---

## I. Elmélet

KERTÉSZ ANDRÁS: Nyelveírás és tudományelmélet: új problémák .....	13
BRDAR MARIO: Úton a konstrukciók színes világában, avagy miért kell Prágába menni? .....	39
LADÁNYI MÁRIA: A nyelvi leírás néhány kategóriájának és terminusának értelmezése eltérő nyelvelméleti keretekben .....	63
TOLCSVAI NAGY GÁBOR: Két-ség az egységben: a nyelvi alak–jelentés párok használati alapú leírása .....	87

## II. Konstrukció és jelentés

BAJZÁT TÍMEA BORBÁLA: „ <i>de akarám Kdnek is tudtára adni</i> ” – Az <i>akar</i> , a <i>tud</i> és a <i>mer</i> segédige + főnévi igenév kompozitszerkezetek szintaktikai vizsgálata az időbeliség perspektívájában .....	119
BRDAR-SZABÓ RITA: Rezultatív mikrokonstrukciók és morfológiai vetélytársaik elmélet és empiria egységében .....	141
IMRÉNYI ANDRÁS: Az alany szemantikája .....	167
KUGLER NÓRA: Függőségi viszonyok értelmezése az alternatív sorokban .....	183
MODRIÁN-HORVÁTH BERNADETT: <i>Megszidódik</i> és <i>meg van szidva</i> : A passzív funkciók morfoszintaktikai kifejezőeszközeinek korpuszalapú vizsgálata .....	200
ROSKÓ MIRA – SZLÁVICH ESZTER: A <i>hova</i> kérdő névmás ok- és célhatározói használata retorikai kérdésekben .....	229

### III. Metafora

SIMON GÁBOR – BAJZÁT TÍMEA – BALLAGÓ JÚLIA – HAUBER KITTI – HAVASI ZSUZSANNA – SZLÁVICH ESZTER: Az igealak köré szerveződő metaforák szerkezeti sajátosságai .....	245
POMÁZI BENCE: A képi séma működése a datívuszrag jelentésszerkezetében konkrét és absztrakt jelentésű konstrukciókon keresztül .....	271
IVASKÓ LÍVIA – PAPP MELINDA: A metaforák jelentésváltozásának szerepe a terápiás történetmondásban relevanciaelméleti perspektívából .....	289

### IV. Módszertan

HORVÁTH PÉTER: Az ELTE Verskorpusz automatikus annotációs eljárásai révén nyerhető kvantitatív adattípusok .....	313
NÉMETH T. ENIKŐ – NAGY C. KATALIN – NÉMETH ZSUZSANNA: Ami a korpuszokból kimarad: rejtőzködő pragmatikai jelenségek .....	333

### V. Hangzás

BENCZES RÉKA: A hangalaki motiváció szerepe az angol szóalkotásban .....	359
MARKÓ ALEXANDRA – BARTÓK MÁRTON – CSAPÓ TAMÁS GÁBOR – GRÁCZI TEKLA ETELKA – DEME ANDREA: Az előlségi harmónia a magyarban – artikulációs szempontok .....	379

### VI. Stílus

PETHŐ JÓZSEF: A funkcionális kognitív nyelvtan és a stíluselemzés .....	397
---	-----

### VII. Történet

VARGA MÓNIKA: Történeti korpusz, funkcionális leírás: a <i>hanem</i> esete a kizárástól a témaváltásig .....	419
A kötet szerzői .....	439

## A metaforák jelentésváltozásának szerepe a terápiás történetmondásban relevanciaelméleti perspektívából<sup>1</sup>

### Kivonat

Az emberi nyelvhasználat egy sajátos formája a metafora, melynek interpretálása során több kognitív funkció együttes működésére van szükség. A terápiás történetek feldolgozása során olyan kontextuális információk befolyásolhatják az adott nyelvi elemek jelentésének alakulását, melyek egy többelemű modellben írhatóak le attól függően, hogy a szituációban mire irányulnak, ha irányulnak, a résztvevők szándékai és/vagy befogadói attitűdjei.

Az írás célja a metaforák szerepének dinamikus értelmezése a Metamorphoses Meseterápiás Módszer (Boldizsár 2010) alkalmazása során. A metaforikus tartalmak interpretációját a terápiás eljárásban a relevanciaelmélet metafora-felfogásából (Sperber–Wilson 1995; Wilson 2011a; b) kiindulva, azt továbbgondolva ismertetjük. Jelen írás kereti között nem célunk állást foglalni abban a kérdésben, hogy melyik kognitív szemléletű értelmezési keret mitől lehet alkalmas a metaforikus kifejezések leírására és miért. Most elsősorban arra törekszünk, hogy arra mutassunk egy lehetséges megoldást, hogy a terápiás történetmondás adta helyzetek miként értelmezhetőek a relevanciaelméleti metafora-felfogás figyelembe vételével. A metafora-feldolgozás több viszonyban jelenik az adott szituációban: így a) a terapeuta és a kliens közti kommunikációban, b) a kliens és

---

<sup>1</sup> A kutatást és a tanulmány létrejöttét az EFOP 3.6.1-2016-00008 azonosítószámú EU társfinanszírozott projekt és az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-19-3. kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Ösztöndíj Program támogatta.

A szerzők szeretnék megköszönni a tanulmány lektorának a kézirat előkészítése során nyújtott észrevételeit, tanácsait.

A tanulmányban szereplő képes ábrákat a szerzők a Canva képszerkesztő program segítségével készítették. Az ábrák elkészítéséhez felhasznált képek egy része ingyenesen hozzáférhető, egy részüket pedig a képek megvásárlásával a szerzők jogtiszttán használják fel.

a választott történet közti kapcsolatban, valamint c) a kliens saját interpretációi közti lehetőségekben, (a terápiás alkalmazás miatt bekövetkező) változásokban, illetőleg d) csoportterápiás esetekben a csoporttagok közti relációban is értelmeződhet. Ebben a felfogásban szeretnénk röviden megmutatni, hogy a terápiás célú történetmondásban megjelenő nyelvi jelek jelentésének dinamikus változásait milyen tényezők befolyásolhatják egy adott történet és a befogadói attitűd által meghatározott kontextuson belül. Jelen írásunk egy korábban (Papp 2018; Ivaskó–Papp 2019) megjelentetett elképzelés továbbgondolása.

## 1. Bevezetés

Hogyan értjük meg a nekünk mondott, metaforikus elemeket tartalmazó történeteket? Mi alapján figyelünk, vagy nem figyelünk a történetek egyes elemeire? Úgy tűnik, a történetek megértéséhez nem elegendő mindössze annak a nyelvnek az ismerete, melyen a történet elhangzik, ennél sokkal komplexebb kognitív folyamatok összjátéka szükséges ahhoz, hogy egy nekünk szóló történetre figyeljünk, és meg is értsük a számunkra releváns részleteket (László 2005, László et al. 2002). Korábbi munkánk (Papp, 2018; Ivaskó–Papp 2019) alapján azt mondhatjuk, hogy a metaforikus kifejezés, mint nyelvileg megformált jelentésképző elem a meseterápiás szituációkban a résztvevők számára különösen fontos jelentéstartalommal bíró egység. Azt gondoljuk, hogy a személyek olyan metaforákkal találkoznak a terápiás alkalmakra választott történetek feldolgozása során, melyek a terápiás eljárásban fontos szerepük van abból a szempontból, hogy az interpretációjuk során aktiválódó mentális tartalmak mennyiben adnak lehetőséget a személynek arra, hogy bennük és általuk saját élethelyzetét is másként láthassa, azaz egyfajta többszörösen értelmezett jelként tudják szolgálni a terápiás célokat (Papp 2018, Ivaskó – Papp 2019). A pszichoterápiás eszköztár nagyon régóta használja ezeket az elemeket úgy mint specifikus szimbólumokat (Kast 2012: 37-58.). Verena Kast (2012: 37-58) is hasonló kérdéseket tesz fel, amikor arról gondolkodik, hogy mi teszi lehetővé, hogy a terápiás céllal mondott mesékben szereplő metaforikus kifejezések mint életproblémákat sűrítő elemek legyenek alkalmasak arra, hogy az egyént ki tudják vezetni élete aktuális „útvesztőjéből”.

Fontos kérdésekként tekinthetünk az itt felsoroltakra, hiszen abból indulunk ki a korábbi szakirodalmak és a *Metamorphoses* (Boldizsár 2010) módszertan alapján, hogy a metafora jelentésváltozása a terápiás történetmondás eszköze tud lenni. De kérdés, hogy vajon értelmezhető-e a relevancia-elmélet adta



keretben ez a fajta viszony a metaforikus kifejezés és a jelentése között, illetve hasonlatos-e a metafora ilyen szituációkban való értelmezése a relevanciaelmélet szigorúan vett metafora-felfogása (Sperber–Wilson 1995; Sperber–Wilson 2008; Wilson 2011) szerinti értelmezéshez.

## **2. Metaforikus történetmondás értelmezési lehetőségei a relevanciaelmélet kereteiben**

A most megadott kérdésekre keresve a választ, a hétköznapi metaforák és a történetmondásban megjelenő metaforikus kifejezések interpretációjára vonatkozóan egy korábbi javaslatunk szerint (Ivaskó–Papp 2019: 85-86) „érdemes megkülönböztetni a két interakciós helyzetet abból a szempontból, hogy mekkora műveleti erőfeszítés és milyen kiváltott kontextuális hatás elérése értelmében mondható meg, mi jelenti a relevancia megtalálását a két eltérő szituációban.” Azaz: a hétköznapi szituációkban előforduló metaforák értelmében elfogadhatónak tartjuk a relevancia-elméleti megközelítést (Sperber–Wilson 1995, 2008; Wilson 2011) azon állítását, mely szerint a szavakról úgy lehet gondolkodni, hogy azok csak a megfelelő kontextusban érik el adott jelentésüket, és ez a jelentés függ a kommunikációs partnerek szándékaitól. Ebben az értelemben a metafora interpretációja tehát lényegileg nem tér el más szavak interpretációjától. A metaforikus kifejezések aktuális jelentésének kikövetkeztetése tehát az elmélet szerint nem különbözik más szavak jelentésének megtalálásától abban az értelemben, ami a megvalósulás következtetési módját jelenti. Viszont úgy látjuk, hogy mivel a meseterápiás helyzetek eleve olyan verbális stimulusokkal dolgoznak, melyek nyitva szeretnék hagyni az interpretálók számára azt a lehetőséget, hogy saját mentális kontextusuk alapján fejtsék meg a metaforikus kifejezés(ek)nek a számukra az időpillanatban való relevanciáját egy adott (élet)helyzetre vonatkozóan, így a metaforikus kifejezések interpretálása során az egyének eltérően motivált individuális erőfeszítései határozzák majd meg, hogy az adott kifejezést mikor mekkora erőfeszítés árán dolgozzák fel. Relevanciaelméleti értelemben ekkor a kommunikáció kezdeményezője maga a terapeuta, aki ennek az interpretációs folyamatnak az elindítója ugyan, de azt nem teszi kölcsönösen egyértelművé (tehát nem teszi nyilvánvalóvá informatív szándékként), hogy az egyes stimulusok pontosan miként értelmezendők, azaz éppen az a szándéka, hogy abban segítse partnerét, hogy ő a számára releváns interpretációt tudja létrehozni. A kommunikátor ehhez más természetű osztenzív stimulusokat is alkalmaz, mint a hétköznapi kommunikációs helyzetekben

alkalmazott metaforák esetében (például más hangszínen szólal meg, lassabban, nagyobb szünetekkel, egyes elemeket kiemelve, nyomatékosabban hangsúlyozva beszél). A metaforikus elemek ilyen alkalmazásának köszönhetően az egyénnek ezáltal lehetősége nyílik arra, hogy figyelmét a történetre irányítsa, és az interpretáció során nem csak a terapeuta mint partner által megjelenített információ kerüljön középpontba, sokkal inkább az egyén és a számára a történetből nyert releváns információ feldolgozása. A metaforikus kifejezéseknek egy sajátos előfordulási mintázataként és alkalmazásaként tekintünk a terápiás történetekre, melyekre vonatkozóan többen, Verena Kast és Boldizsár Ildikó is kiemelik idézett írásaikban, hogy az egyes információk többszöri újrafeldolgozása is újabb jelentések megtalálásához, feltárásához, a relevanciaelmélet fogalmait használva úgy mondhatnánk, kikövetkeztetéséhez vezethet.

A következőkben indokolni szeretnénk állításunkat.

### *2.1. A történetmondási helyzetek sajátosságairól*

Ismeretes, hogy a relevanciaelmélet alkotói, Sperber és Wilson (1995; lásd még Sperber 1996) a kommunikációt az emberi megismerés egyik fontos esetének tekintik. Az ember az őt körülvevő környezet fizikai ingereit úgy dolgozza fel, hogy folyamatosan szelektálja azokat aszerint, hogy az adott pillanatban várhatóan mennyire lehetnek hatással rá. Osztenzióknak, azaz megmutatásnak azt a viselkedési formát tartják, amelynek segítségével az interakciós partner valamit megmutat a társa számára. Ennek előfeltétele az elmélet szerint a megfelelő figyelemfelkeltés, hiszen általában a humán jelfeldolgozó ágens nem figyel minden egyes fizikai stimulusra egyformán, és nem is tesz azonos erőfeszítéseket ezen ingerek feldolgozására, hanem csak a számára várhatóan releváns ingerek feldolgozására fordít energiát – vallja több kognitív pszichológiai megközelítéssel egybehangzó módon a relevanciaelmélet (lásd Cziegler 2007: 542-545). Társas interakcióban, amikor a kezdeményezőnek van olyan szándéka, hogy valamilyen információ birtokába kívánja juttatni partnerét (és akár ezen szándékát is kölcsönösen fel kívánja ismertetni), jól meg kell tudnia választani azt az fizikai ingert, vagy ingeregyüttest, melynek segítségével szándékait megfelelően tudja felismertetni partnerével. Ha nem kelti fel a partnere figyelmét, nem hoz létre megfelelően észrevehető és feldolgozható fizikai stimulust szándékai felismertetésére, akkor a relevanciaelmélet felfogása alapján azt mondhatjuk, hogy sikertelen lesz a próbálkozása saját mentális tartalmainak megosztására vonatkozóan (Sperber–Wilson 1995).

Abban az esetben, ha a terápiás történetmondási szituációt is osztenzív viselkedésként fogjuk fel, azt mondhatjuk, hogy a megmutatni kívánt információ elsődlegesen és explicit módon maga a történet, közvetetten (implicit módon) pedig a benne rejlő útmutatás, amit majd magának az interpretálóknak kell megtalálnia saját élethelyzete függvényében. Az elméletben megfogalmazott általános kognitív relevanciaelv értelmében ekkor a társas interakciós partner, ebben az esetben a történetet hallgató, ekkor is csak a számára várhatóan releváns ingerek feldolgozására fordít energiát. Ebből a felfogásból kiindulva a történetmondás, mint osztenzív viselkedés sikere tehát azon múlik, hogy a történetmondó, aki valamilyen történetbe kódolt információ birtokába kívánja juttatni partnerét, ezen osztenzív szándékát képes-e megfelelően felismertetni. Ebben a felfogásban az optimális relevancia fogalma azt jelenti, hogy az adott stimulus elég releváns ahhoz, hogy a partnernek megérje a feldolgozásába műveleti erőfeszítést fektetni a várható mentális kontextuális hatás érdekében, másrészt a történetmondó képességei alapján az osztenzív stimulus az elvárható legrelevánsabb stimulusként lesz-e jelen a szituációban.

A kulturálisan releváns információk továbbadásának szempontjából hatékony mesemondás, mely alapvetően nem elsősorban gyermekekhez intézett beszédmódként alakult ki (Boldizsár 2010), jól meghatározható alaki elemekkel rendelkezik. Ezek vázlatos összefoglalását adja a sperberi értelemben vett kulturálisan nyilvánvaló információk (Sperber 1996) továbbadásáról szóló felfogásának a figyelembevételével a következő táblázat.

1. táblázat. A hétköznapi történetmondás és a mesemondás néhány jellemzője (Ivaskó 2016 alapján)

	Hétköznapi történetek	Mesemondás
A tipikus kezdő megnyilatkozást követő szekvencia tulajdonságai	a) hétköznapi eseményekre fókuszáló individuális történetek b) konkrét eseményeken alapuló elképzelt történetek	az adott közösség szempontjából fontos, kulturálisan áthagyományozott történetekre irányítja a figyelmet
Kommunikatív helyzet	A történetek ideje és helye különbözik, jól elválik a mesélés, történetmondás valós helyétől és idejétől.	
	'tegnap', 'a kertemben', 'múlt nyáron'	'Messze, hol a madár se jár...' 'Az Óperenciás tengeren is túl...'

	Hétköznapi történetek	Mesemondás
Verbális osztrénív ingerek jellemzői	A (jó) történetmondó a dajkanyelvhez hasonlóan, de nem azonosan magas frekvenciatarományban emeli meg a hangmagasságát, expresszív és intenzív beszédhangokat képez, jellegzetes dallamívvvel hívja fel a figyelmet a szöveg lényeges tartalmi egységeire és a történet kauzális viszonyaira, valamint elnyújtott magánhangzókat alkalmaz a figyelem felkeltése és megtartása érdekében.	

A hétköznapi történetek és a mesemondás hasonlóságairól és különbségeiről ad rövid áttekintést a következő táblázat:

2. táblázat. A hétköznapi történetmondás és a mesemondás feldolgozási sajátosságai (Ivaskó 2016 alapján)

	Hétköznapi történetek	Mesemondás
Frontális lebenyhez köthető kognitív funkciók szerepe (végrehajtó funkciók, szerialitás,...)		
Oksági viszonyok		
Különböző szószerinti és nem szószerinti formák megértésének képessége		
Szimbolikusság szintje: nem annyira az egyes szavak, kifejezések, mint inkább a teljes történet szimbolikus természete lesz meghatározó.	alacsony  A befogadók összevetik az újonnan feldolgozott információt a számukra korábban elérhető mentális tartalmakkal.	magas  A befogadók korábbi tapasztalataik és már meglévő képességeik birtokában fejtik meg a mese tartalmát.

Bár azok az interakciók, melyekben a verbális történetmondás meg szokott valósulni, tekinthetők egymásnak jól megfeleltethető szituációknak, a bennük létrehozott történetektől függően mégis azt tapasztalhatjuk, hogy a narratíva szerepe és az azt alakító tényezők szerepe lehet eltérő (Ivaskó 2016). Az egyik lényeges eltérés a szimbolikus szintek közti különbözőségben érhető tetten.

Egyes szerzők által szimbolikusnak is nevezett szinteket találhatunk a tradicionális mesék és a hétköznapi értelemben vett történetek összevetésekor

(Boldizsár 2010; Kast 2012). Mindkét esetben szükséges a különböző szó szerinti és nem szó szerinti formák megértésének képessége, bár az egyes történetfajtákat illetően jelentős különbségek mutatkoznak a szimbolikusság szintjeit illetően. A hagyományosan átadott mesetípusok esetében a szimbolikusság szintje nem annyira az egyes szavak, kifejezések, mint inkább a teljes történet szimbolikus természetében lesz meghatározó. A történetek interpretálása során a befogadók összevetik az újonnan feldolgozott információt a számukra korábbról elérhető mentális tartalmakkal, a mesék esetében a szimbolikusság szintjétől függően alakítják ki az egyes mesék tartalmát.

## *2.2. A metaforikus történetmondás értelmezési lehetőségeinek relevanciaelméleti alapjai*

A relevanciaelméletben a szószerintiség és nem szószerintiség (Sperber–Wilson 1995: 233-234) elkülönítésekor a megnyilatkozás propozíciós formája és a kifejezett gondolat közti hasonlóság adja meg a kiindulópontot, azaz a megnyilatkozás szószerintiségét a beszélő által közölni kívánt gondolathoz képest definiálhatjuk. A kommunikatív relevancia elve minden megnyilatkozás interpretációjára érvényes, így a nem szó szerinti megnyilatkozások esetén is ez érvényesül. A hallgató célja itt is az, hogy egy olyan értelmezést hozzon létre a beszélő által közöltek alapján, amely megfelel a relevanciaelvárásainak (Papp 2018: 332).

Ezek az interpretációs folyamatok több, egymással párhuzamban működő részfolyamatra oszthatók (Wilson–Sperber 2004: 6).

1. *Explicatúra*: megfelelő vélekedés (hipotézis) kialakítása az explicit tartalomról (például nyelvi dekódolás, kétértelműségek kiküszöbölése, szabad jelentésgazdagítás)
2. *Implikált premissza*: megfelelő vélekedés a szándékolt, kontextuális feltevésekről
3. *Implikált konklúzió*: a szándékolt kontextuális implikációkról való vélekedések, hipotézisek felállítása

A szószerintiség – nem szószerintiség problémakörének lényegi kérdése a jelentés egyes rétegeinek megkülönböztetése mellett a kontextuális tényezők hatása az egyes kifejezések feldolgozására nézve. Ez a metaforikus kifejezések értelmezése esetén kiemelt fontosságú szempont. Wilson és Sperber szerint

a metafora is az optimális relevancia elérésének egyik alternatív lehetősége (Wilson–Sperber 2004). A metaforikus megnyilatkozások célja az, hogy a hallgató egy általában szó szerint nem optimálisan releváns állításból egy sor igaz kontextuális implikációt vonjon le. Ebben a felfogásban megkülönböztethetünk konvencionizált és kreatív metaforákat (Sperber–Wilson 1995). Papp (2018: 334) azt is kiemeli az elmélet bemutatása során, hogy a mesék terápiás alkalmazásában a kreatív metaforák értelmezésének döntő jelentősége van. Ezeket a metaforákat nem lehet úgy helyettesíteni egyetlen szó szerinti mondattal, hogy közben ne vesszenek el fontos kontextuális implikációk. A kreatív metaforák megértésekor nem feltétlenül határozható meg egy vagy több erős implikáció, mint a konvencionális metaforák esetében, hanem ebben az esetben egy sor gyengébb implikáció levonására van lehetőség. Azonban nincs éles határ az erős és gyenge implikációk között, tehát a relevanciaelmélet szerint a kontextuális implikációk folytonos átmenetet alkotnak, erejük alapján pedig skálába rendezhetők (Sperber–Wilson 1995). A relevanciaelmélet megkérdőjelezi a szavak kommunikatív céloktól és az aktuális környezettől független jelentését, a tág és szűk jelentésadás kontinuumára révén. Eszes–Tózsér (2007: 41) is kiemeli annak fontosságát, hogy az elméletben „A legkreatívabb metaforák nagyobb erőfeszítést igényelnek a hallgatótól annak érdekében, hogy felépítsenek egy megfelelő kontextust és implikációk tágabb köréhez jussanak. Általánosságban minél nagyobb a lehetséges implikációk köre és minél nagyobb a hallgató felelőssége az előállításukban, annál kreatívabb a metafora (Sperber–Wilson 1995: 548).” (Erről részletesen ír más elképzelésekkel összevetésben Papp 2018.)

### **3. Terápiás célú mesemondási szituációkban megjelenő metaforikus elemek értelmezése a relevanciaelmélet keretein belül**

A korábban már említetteknek megfelelően a terápiás történetmondásra mint speciális osztrén viselkedésre tekintünk. A metaforikus nyelvhasználat ebben a felfogásban úgy értelmezhető, mint a történetmondáson alapuló terápiás diskurzus funkcióinak egy sajátos eszköze (Ivaskó–Papp 2019). A fejezet példái a *Metamorphoses* Meseterápiás Módszert (Boldizsár 2010) alkalmazó terápiás ülésekből és csoportokból származnak. (Etikai szempontból fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy az egyes itt bemutatandó példák mind olyan esetek, melyek az adott módszert alkalmazó terapeuták által gyűjtött és korábban publikált

példák. Jelen tanulmány szerzői tehát csak elemzik ezeket, de a példákat adó kliensekkel semmilyen kapcsolatba nem kerültek.)

Relevanciaelméleti perspektívából nézve a terapeuta a terápiás céllal történő mesemondással felkelti és szándékaira irányítja a partnere, vagyis a terápiában részt vevő(k) figyelmét. A terapeuta szándéka ebben a terápiás módszerben sosem az egyes metaforikus nyelvhasználati formák lefordítása, konkrét megfeleltetése más nyelvi elemeknek, hanem annak a gondolkodási folyamatnak az elősegítése, amellyel az egyén a saját életére vonatkoztatva tudja elérni az optimálisan releváns értelmezést. Egy későbbi példát előrevetítve az alma a Holle asszony mesében nem feleltethető meg a kísértés és a csábítás gyümölcsének (hogy az alma egyik tipikus nem szó szerinti jelentését idézzük fel), hanem a lehetőségek számbavételére alkalmas eszközként értelmezhető mint metaforikus nyelvhasználati forma. Ahhoz azonban, hogy a történethallgató eljusson ehhez a jelentéshez nagymértékben szükségesek bizonyos kontextuális információk. A megvalósult terápiás diskurzusokban megfigyelt jelentésszintek közti váltások a terápia eredményessége szempontjából kulcsfontosságúak. A terápiás céllal alkalmazott mesei metaforákat a módszer *kód*oknak nevezi, viszont a relevanciaelmélet terminológiájában a *kód* teljesen más jelentéssel bír, ezért a relevanciaelméletben is használatos *metaforikus kifejezést* alkalmazzuk az elemzések során, kiegészítve a *mesei* jelzővel, ugyanis a következőkben olvasható állítások azon metaforikus nyelvhasználati formákra érvényesek, amelyek mesei környezetben fordulnak elő.

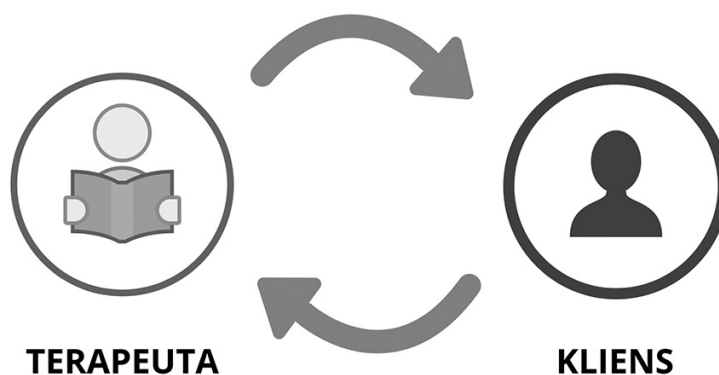
Ahhoz, hogy a nem szó szerinti jelentések terápiás folyamatban betöltött szerepét és megértésük folyamatát elemezni lehessen, szükséges magában a módszerben is fellelhető többszintűséget megismernünk. A meseterápiás ülések, csoportok menetét az egyének kapcsolata határozza meg a mese egyes motívumaival. A meseterapeutát a mese objektivitása, vagyis a mesék igazságai vezetik, ami azt jelenti, hogy a kérdéseket a mesékhez igazítottan szükséges feltenni, figyelembe véve az egyén személyes élettörténetét (Boldizsár 2018: 43). A terápia lényege, hogy a mesékből nyert felismeréseket az egyén fokozatosan fel tudja használni a mindennapjaiban, vagyis a hétköznapiakban is megvalósítja mindazt, amire a mese rávilágított. A mesékhez lehet objektív és szubjektív módon is közelíteni. Az objektív mesemátrix tartalmazza azokat a válaszokat, melyek mentén a terapeuta vezeti a beszélgetést. A következő kérdésekre adott választ tartalmazza a mátrix:

3. táblázat. Az objektív mesemátrix elemei (Boldizsár 2018: 22)

Ki a mese hőse?	Mi a mese konfliktusa?	Ki/mi a hős ellenfele?	Ki/mi a hős segítője?	Mi a megoldás az adott konfliktusra?
-----------------	------------------------	------------------------	-----------------------	--------------------------------------

Ezekből az objektív válaszokból kiindulva lehet a személyes problémákra választ kapni a szubjektív megközelítés alkalmazásával. Ennek áttekintéséhez a személyes mesemátrix kérdéssora nyújt segítséget. Ilyen kérdések például: *Hol látjuk magunkat a mesében? Milyen ellenféllel kell szembenéznünk? Hova megyünk, merre tartunk?* (Boldizsár 2018: 23).

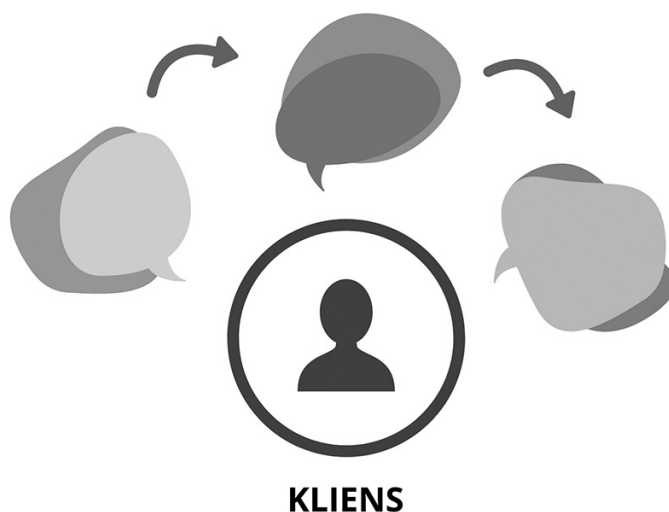
Ennek a sajátos közös feldolgozásnak a modelljét ábrázoltuk az 1. ábra segítségével.



1. ábra. A terapeuta és a kliens viszonya

A kontextuális információk a terápia során segítik az egyént a számára az adott szituációban optimálisan releváns jelentés elérésében, aminek megtalálása és megfelelő alkalmazása a terápia mozgatórugója. Arra, hogy miként zajlik a terápiás diskurzus során a nem szó szerinti nyelvi elemek értelmezése, Boldizsár Ildikó a *Metamorphoses Meseterápiás Módszert* konkrét esettanulmányokon keresztül bemutató kötetéből (2018) vesszük a példákat. A forrásként használt kötetben a módszer megalkotója olyan terápiás eseteket válogatott össze, melyekkel szemléletesen rávilágíthat a terápia valamely lényeges elemére. Tudatosan csak a kötet összefoglalójában szerepelnek név szerint a különböző módszertani elemek, melyek „többnyire úgy voltak jelen az esettanulmányokban, mint a mesék objektív igazságai: láthatatlanul” (Boldizsár 2018: 264). A nem szó szerinti elemek értelmezése is hasonlóképpen láthatatlanul zajlik, miközben komplex mentális folyamatok játszódnak le a terápian részt vevő elméjében, ezek dinamikusán változó lehetőségeit próbálja illusztrálni a 2. ábra.





2. ábra. A kliens lehetséges elképzelései

### 3.1. A metaforikus történetmondás értelmezési lehetőségei konkrét mese- terápiás helyzetekben (1. példa)

Az egyik esettanulmányban (Boldizsár 2018: 55–71) egy életközépválságban lévő nő kér segítséget. A terapeuta a Holle asszony című mesét választja a terápiás folyamathoz. Ebben a mesében a kút alján leányoknak egy kemencéből ki kellett venni a kenyereket, a fáról pedig lerázni az almákat, mielőtt Holle asszony házához értek. A mesében és a terápiában ez egy olyan helyszín, ami alkalmat ad a rendrakásra az élet különböző eseményei, lehetőségei között. A terápiás történetmondással mint osztenzív viselkedéssel terapeuta megmutatni szándékozik valamit a terápiában résztvevőnek. A mesei metaforák egy komplex rendszert alkotnak a történetben, melynek értelmezésével a terapeuta rávezeti az egyént arra, hogy az objektív megközelítésben mit jelent a mesében a kenyér és az alma, de nem mondja meg, hogy az egyén számára mik is ezek valójában. A metaforikus nyelvhasználat a terápiában osztenzív viselkedésnek tekinthető. A megmutatás szándéka abban jelenik meg, hogy a terapeuta felkínál egy történetet, mely lehetőséget biztosít a terápiában résztvevőnek, hogy kapcsolódási pontokat találjon a mese és saját életeseményei között. A terápia résztvevője annak tudatában van, hogy nem véletlenszerű a terapeuta részéről a történet kiválasztása, tehát annak feltételezését is vélelmezhetjük, hogy az egyén úgy véli, hogy a terapeuta az osztenzív viselkedésével valamire rá akar mutatni. A terapeuta szándéka az, hogy az aktuálisan a helyzetnek megfelelően kiválasztott mesei

tartalom, és az abban előforduló metaforikus tartalmak rámutassanak azokra az összefüggésekre, amely pontokon az egyén élete és a mese összekapcsolódhat. A terapeutának nem célja ezeket a tartalmakat expliciten megmagyarázni, hiszen a terápia ebben az esetben elvesztené egyik lényeges elemét. A különböző szándékok közvetítése a terápiában részt vevő kliens felé osztenzív viselkedésben (metaforikus elemekkel kapcsolatos megnyilatkozásokban) nyilvánul meg, míg a szándékok felismerése a metareprezentációs képesség működtetésével történik. Ebben a feldolgozási folyamatban is az optimálisan releváns jelentés elérése a cél. Jelen esetben a terapeuta segítő kérdéseinek segítségével jut el ezekhez az egyén. Például a Holle asszony című mese fent bemutatott jeleneténél a következő kérdésekkel támogatja a feldolgozási folyamatot a terapeuta: „Megsültek-e már a kenyerek?” vagy „Vannak-e félig nyers kenyerek?” A kérdések megválaszolása során a következőkre jut a terápiában részt vevő személy.

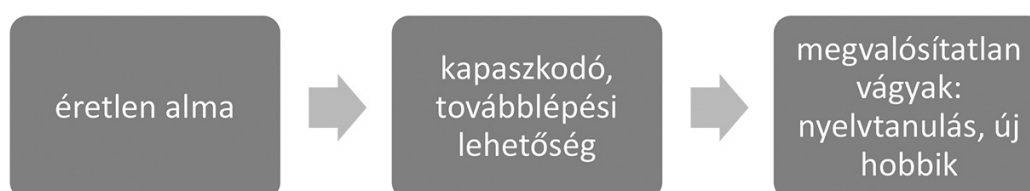
4. táblázat. A Holle asszony című meséből származó mesei metaforákhoz tartozó az adott személy számára optimálisan releváns jelentések (Boldizsár 2018: 55-71. alapján)

Mesei metafora	A személy számára optimális releváns jelentés
szénné égett kenyér	párkapcsolat, munkahely
éppen megsült kenyér	nincs
félig sült, félig nyers kenyér	édesanyjával való kapcsolat

A szénné égett kenyerek és a félig nyers kenyerek megmutatták, hogy az egyén életének mely pontjait látja problémásnak, az éppen megsült kenyerek pedig rávilágítottak arra, hogy a terápiára érkező hölgy mélyen alulértékeli magát, ugyanis nem talált semmi értékeset abban, amit eddig csinált.

Hasonló analógiával folytatódott a terápiás diskurzus az érett és a fonnyadt almák elemzésével. Itt adódott alkalom a beszélgetés során arra, hogy megvizsgálják közelebbről a félig megsült kenyereket és az éretlen almákat. Miután az egyén beazonosította, hogy melyek az ő életében azok a képességei és vágyai, amelyekre építve továbblendülhet jelenlegi problémáin, a felismerések nagyon fellelkesítették. Többek között nevesítette azt, hogy régen nagyon motivált volt a munkájában, szeretett volna megtanulni spanyolul, lovagolni és segítőként dolgozni egy karitatív szervezetben. Miután ezeket felsorolta, ébredt rá, hogy mitől kell megszabadulnia, hogy újra a saját útját járhasa: „Elég volt már mások akaratom ellenére történő kiszolgáltatásából és a nekik való megfelelésből” (Boldizsár 2018: 67). A terápiának ez csak egy része, de az almák és kenyerek esete megfelelő példa arra, hogy mindenki életében mást jelentenek ezek

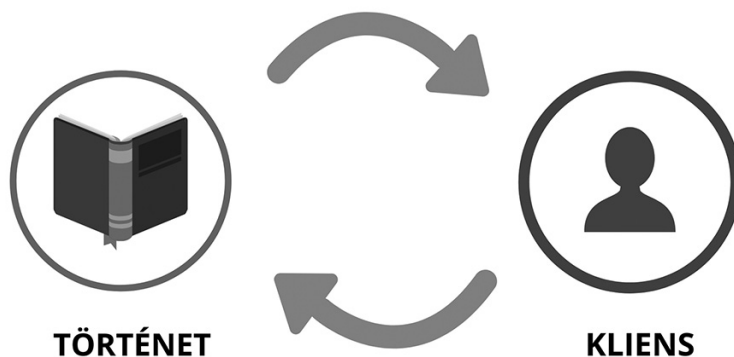
a metaforikus kifejezések, melyek a terápiás diskurzusban elhangzanak. A 3. ábra azt a folyamatot mutatja be, amíg a fenti példában a jelentés elérte az egyén számára optimálisan releváns szintet:



3. ábra. A terápiás diskurzus során az optimálisan releváns jelentés megtalálásának folyamata az éretlen alma példáján keresztül

Az egyén számára ezekben az interakciókban a terapeuta egyrészt kölcsönösen nyilvánvalóvá teszi a történetet magát mint kulturálisan nyilvánvaló információt, valamint azt a szándékát is, hogy ő ezt a történetet kölcsönösen nyilvánvalóvá kívánta tenni. A terapeuta azt a szándékát is kölcsönösen nyilvánvalóvá teszi mind a maga, mind az egyén számára, hogy a kiválasztott történetet terápiás céllal osztja meg a partnereivel. Az alkotó-fejlesztő meseterápiás helyzetben azonban a hétköznapi szituációktól (Wilson 2011) eltérő módon valósul meg a metaforikus nyelvhasználat alkalmazása: a terapeuta nem saját individuális mentális reprezentációját kívánja kölcsönösen nyilvánvalóvá tenni az adott metaforikus kifejezés értelmezésére vonatkozóan, hanem meghagyja a partnere számára azt a lehetőséget, hogy olyan mentális kontextust építsen, mely lehetővé tudja tenni, hogy az adott élethelyzetben partnere megtalálja a kulturálisan nyilvánvaló információnak az individuális, számára releváns interpretációját (Ivaskó–Papp 2019). Azaz ilyenkor a kliens maga hozza létre saját mentális kontextusában tárolt korábbi ismereteinek felhasználásával, és önnön kognitív erőfeszítéseinek eredményeképpen saját aktuális reprezentációját. A meseterápiás helyzetek azt is megengedik, hogy ennek a kontextusépítési folyamatnak az eredményeképpen létrejövő interpretáció a történet elmondásához viszonyítva csak egy későbbi időpillanatban realizálódjon. Egy egyéni terápiás folyamat általában több ülésből áll, és az ülések között az otthoni átgondolás során formálódhat egy-egy metaforikus kifejezés jelentése, értelmezése. Ebben az értelemben a terápiás történetmondásból származó metaforikus nyelvhasználati formák feldolgozása során az egyén annak érdekében tesz műveleti erőfeszítéseket, hogy megtalálja a számára optimálisan releváns interpretációt. A terápiás folyamat akkor éri el a célját,

mikor az egyén az adott meséből a számára fontos elemek, szereplők, helyszínek szerepét a saját életére vonatkoztatva a saját céljai elérésére tudja fordítani.



4. ábra. A történetben szereplő ismeretek és a kliens viszonya

A mesékben megfigyelhető mesebeli elemek, motívumok szó szerinti és nem szó szerinti értelmezésének vizsgálatához megfelelő módszer lehet a terápiában résztvevők leírása a terápiás diskurzus során megvalósult beszédhelyzetről is. A korábbiakban bemutatott példák a terapeuta által lejegyzett esettanulmányokból származtak, míg a következőkben ismertetett eseteket a kliensek jegyezték le (Boldizsár 2014). Lényeges megvilágítani mindkét perspektívából az egyes metaforikus nyelvhasználati formák értelmezésének menetét. A meseterápiában részt vevők leírásaiból az is kiolvasható, hogy sok esetben egy olyan személy számára, aki nem találkozik nap mint nap a mesei metaforák ezen többszintű, több jelentésréteget is megengedő, tágabb, illetve szűkebb jelentés megtalálását segítő használatával, annak az ezekkel való kognitív műveletek komoly mentális erőfeszítést jelenthetnek. Továbbá az is kiderül a beszámolókból, hogy minél többet foglalkozik a terápiában résztvevő személy ezen mesei metaforák értelmezésével, annál közelebb kerül a számára optimálisan releváns jelentéshez.

### 3.2. A metaforikus történetmondás értelmezési lehetőségei konkrét meseterápiás helyzetekben (2. példa)

Papp Melinda (2018: 335) korábbi elemzésében ez áll: az egyik beszámoló alapján a mesemondó – a terápiás protokollnak megfelelően – a mesehallgatást megelőző ráhangoló gyakorlatokkal segítette a kommunikációs partnert abban, hogy a nem szó szerinti jelentések aktiválódhassanak a történet hallgatása közben, és az azt követő diskurzusban is ezek a jelentések hívódhassanak elő. Már

a csoportba való beléptetéskor olyan mesei fordulatokkal találkoztak a résztvevők, amelyeket a mesékből ismert szövegkörnyezetben természetesnek találnának, de másként értelmezik abban a beszédhelyzetben, amikor a terapeuta a foglalkozás elején nekik szegezi a kérdést: „Hol jársz erre, ahol a madár se jár?” Az egyik résztvevő a következőképpen fogalmazta meg benyomásait a beszédhelyzetről: „Szürreális volt az egész helyzet: Budapest forgalmából épphogy kilépve egy gyönyörű kertbe érkeztem, és egy ilyen kérdéssel szembesülök. A nevemet is elfelejtettem ijedtemben, nem is beszélve az asszonyt – kétségtelenül a mesebeli boszorkányt – megillető, tiszteletteljes köszönésmódról, és a józan válaszról. Mit is keresek én itt valójában, egy meseterápiás hétvégén?” (Illés 2014: 25).

Papp (2018: 335) értelmezésében ez a szokásos mesekezdő formula egyben egy szokatlan diskurzuskezdő formula a hétköznapi nyelvhasználatban. Ez a népmesei szólás egy olyan állandósult szókapcsolat, amely ebben a kontextusban alkalmas volt arra, hogy előfeszítse, a hallgatóban a ne a hétköznapi értelemben vett szószerinti jelentés hívódjon elő. Ezzel a hamis állítást (is) tartalmazó kérdéssel (hiszen egy fővárosi kertben is „járnak” madarak), vagyis egy olyan megnyilatkozással, amelynek szó szerinti használata nem optimálisan releváns, előhívhatóvá váltak olyan feltevések, amelyek közül a terápiára érkező kiválaszhatta a számára az adott helyzetben a legrelevánsabb implikációt a relevanciaelv értelmében (Sperber–Wilson 1995). Vagyis a hallgató a kontextusból és előismereteiből kikövetkeztette, hogy a kommunikációs partnere nem egy valóságos helyről beszél, ahol valóban nincsenek madarak, hanem egy népmesei fordulattal élve érdeklődik a hallgató motivációi iránt. Ez a kérdés egyrészt a terápiás foglalkozásra, másrészt a saját élethelyzetére is vonatkoztatható, attól függően, hogy a megszólított fél milyen implikált premisszát és implikált konklúziókat hoz létre. Ez azonban nagy mentális erőfeszítést igényelt a fent említett példában, ugyanis nehézséget jelentett adekvát választ adni egy olyan kommunikációs partnernek, aki szokatlan kommunikációs helyzetbe hozta a klienst. A legtöbb résztvevőnek a terápiás ülés során folyamatosan változik a kognitív tere (Sperber–Wilson 1995: 38-39, 151). Ennek a megállapításnak egy hétköznapi megfogalmazását olvashatjuk a fent említett személy tollából. Terápiás élményeinek hosszabb leírásában hivatkozik rá, hogy a játékok a hétköznapi szürke gondolkodását áthangolták egy sokkal nyitottabb, képekben látó szemléletmódra, amit ő a népmesék nyelvének nevez (Papp 2018: 335).

### 3.3. A metaforikus történetmondás értelmezési lehetőségei konkrét mese-terápiás helyzetekben (3. példa)

Papp (2018: 335–336) gondolatmenetét folytatva, a terápiás diskurzusban számos példát találunk olyan megnyilatkozásokra is, amelyek esetében a kontextus elősegíti a tárgyak vagy szereplők nevéhez társított jelentések közti választást. Botáné Nagy (2014) beszámolója szerint az egyik mesecsoporton előkerült egy szita a mesében, amely szó szerinti értelmezésben egy tárgy, azonban a résztvevő leírásából látható, hogy ebben a beszédhelyzetben egyértelműen a nem szó szerinti, azaz nem a gyakran előhívódó olvasat került előtérbe: „A szitára pedig azért van szükségem, mert sokszor okozott már gondot, hogy nem mérlegeltem, hanem csípőből válaszoltam egy helyzetre. A „szitát” a mesecsoport óta mindig magamnál tartom, és próbálom az apró lyukak méreteit beállítani, nehogy valami túl gyorsan, vagy éppen egyáltalán ne folyják át rajta. „Rostálok” szorgalmasan” (Botáné Nagy 2014: 33).

Papp magyarázata szerint (2018: 336) mind a főnévi, mind az igei kifejezés, amely a meséből származik, túlmutat a szó szerinti értelmezésen és mindkettő egy-egy olyan érzést, célt, gondolatot, folyamatot fogalmaz meg, amit ennyire sűrítetten csak ezekkel a mesei képekkel, kreatív metaforákkal lehet megfogalmazni. Ezt a gondolatot tovább finomítva azt mondhatnánk, a további kikövetkeztetett jelentések megtalálásához szükség volt arra, hogy a kliens felismerje, hogy a szita itt metaforikus kifejezés lehet, és így indítsa el az interpretáció számára várhatóan releváns információt ígérő folyamatát. Ugyanez a résztvevő úgy fogalmazott egy másik mese feldolgozása kapcsán: „Nem szeretném, ha férjem válna »okos lánnyá«” (Botáné Nagy 2014: 34). A megfogalmazásból ebben az esetben is kikövetkeztethető az *okos lány* metaforikus jelentése. A mesebeli szereplő tulajdonságainak összessége, személyiségének leírása van belesűrítve ebbe a jelzős szerkezetbe (Papp 2018: 336).

A metaforikus kifejezés alkalmazása a férjre vonatkoztatva kifejezetten azt mutatja, hogy az adott élethelyzetben a szereplő attribútuma átvihető lehetne akár egy olyan személyre is, aki nem részese a terápiás folyamatnak, mégis a kliens azért határolódik el ettől a lehetőségtől, mert az adott tulajdonsággal maga szeretne rendelkezni, ezért tagadó formában alkalmazza a metaforikus kifejezést.

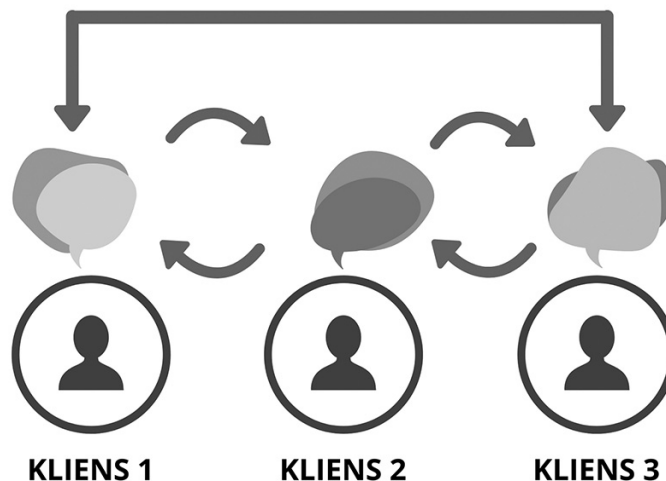
### 3.4. A metaforikus történetmondás értelmezési lehetőségei konkrét meseterápiás helyzetekben (4. példa)

Papp (2018: 336) korábbi érvelését folytatva, a következő példa szintén egy saját élményű mesecsoportból származik, ahol a Világszép Nádszál kisasszony című magyar népmesével foglalkozott az egyik résztvevő. A következő mondat értelmezésénél volt leginkább tetten megfigyelhető a jelentések közti választási lehetőségek különbözősége: *Vala ottan egy talpig tükör, odaállott és nézegette magát a tükörben.* Ahogy a belső monológból is kiderül, a résztvevő az önelégültség szinonimájaként értelmezte ezt a megnyilatkozást és ebben a jelentésben is használta tovább ezt a képet: „Dühös vagyok és sértett. Tényleg ekkora büntetés jár azért, hogy egy kicsit »nézegetem magam a tükörben?« Aztán elcsendesedik a düh. a harag, és egyre kevésbé tetszik, amit a tükörben látok” (Standovár 2014: 36).

Ugyanez a személy vall a terápiás folyamat egy következő állomásáról, amikor már kevésbé volt számára egyértelmű a nem szó szerinti jelentés, tehát nehézséget okozott neki az aktuális élethelyzetében a mese kódjának megfejtése: „Nagy bújában, bánatában, belefúj a furulyába.” Furulya. A csoportvezető azt mondja, a mesebeli furulyaszó olyan, mint az ima. Mit jelent ma az ima? Térdeljek le és imádkozzak? Kérjek bölcsességet a döntéseimhez? (Standovár 2014: 39).

A terapeuta egy hasonlittal igyekszik rávezetni az egyik lehetséges interpretációra a csoporttagot. A *furulyaszó* a résztvevő számára nehezebben feldolgozható kreatív metafora, ezért itt tetten érhető az a folyamat, melynek célja a metaforikus értelmezés megtalálása. Az ilyen típusú elakadások terápiás perspektívából rendkívül fontosak (ahogyan arról Papp 2018-as munkájában is olvashatunk), ugyanis ezekből az értelmezés szempontjából nehézséget jelentő képekből kiindulva lehet továbbhaladni az önismereti munkában. Segítő kérdésekkel lehet támogatni a terápiás értelemben elakadt csoporttagokat, akiknek a mese feldolgozása során jelentkező elakadásaik tükrözhetik a hétköznapi életük problémáit – vallja a meseterápiás felfogás. A terapeuták számára ezek tehát lehetnek diagnosztikus értékű információk is egyben. Ezeknek a nem könnyen interpretálható képeknek a megértése egy újabb lépést jelenthet a terápiában (Papp 2018: 336).

Az 5. ábrán azt szeretnénk láttatni, hogy amennyiben a mesefeldolgozás csoportban zajlik, akkor az egyes metaforikus elemek feldolgozását tovább módosíthatják az egyes kliensek által megosztott interpretációk is, amennyiben a terápiás csoport lehetőséget ad a megosztásra, ezen megosztott információk is felfoghatóak újabb kontextuális információkként az adott egyének számára.



5. ábra. A kliensek által megosztott értelmezések is módosíthatják a feldolgozást a csoportban

#### 4. Konklúzió

Ahogy Boldizsár Ildikó fogalmaz: „A mese nemcsak segédeszköz, hanem konkrét léttapasztalásra lehetőséget nyújtó viszonyítási alap is, a mesék kódjai ugyanis viselkedésmintákat tartalmaznak. A mesék komplex módon kapcsolják az embert önmaga nemesebb részéhez és a világ gazdagságához” (Boldizsár 2010, 2014).

A terápiás mesék funkcióira vonatkozóan Peseschkian (1991) munkája alapján kiemelhető a tükörfunkció, melynek segítségével a konfliktusok és az egyes élethelyzetekről kialakított vélemények könnyebben megfogalmazhatókká válnak; a modellfunkció, amikor is a történetek konfliktushelyzeteket örökítenek meg; és lehetőséget adnak a próbacselekvésekre; a közvetítő funkció, amikor a történet egy szűrő, amely közvetít a páciens és a terapeuta között; és a hagyománykövetítés: a felhalmozódott kulturális, családi, életközösségi és egyéni tapasztalatok továbbadása.

Mi pedig amellet szerettünk volna érveket felsorakoztatni, hogy azokban a speciális helyzetekben, amikor a résztvevők meseterápiás üléseken vesznek részt, miként érvényesítődik a relevanciaelméletnek az a megállapítása, mely alapvetően meghatározza a metaforikus szóhasználatra vonatkozó hozzáállásukat:



„A szavak jelentését rendszeresen tágítjuk és szűkítjük. (...) A relevanciaelmélet... kétségbe vonja a szavak kommunikatív céloktól és az aktuális környezettől független jelentését, a tág és szűk jelentésadás kontinuumára révén. A metaforák a jelentés tág végletéhez esnek közel, és ezért nem alkotnak önálló nyelvi kategóriát (Sperber–Wilson 2008)” (Forgács 2013: 401).

A tanulmány egyik példáját újból segítségül hívva szeretnénk megmutatni, hogy az adott szituáció részese miként ad erről bizonyítást, amikor így szól:

„A szitára pedig azért van szükségem, mert sokszor okozott már gondot, hogy nem mérlegeltem, hanem csípőből válaszoltam egy helyzetre. A „szitát” a mesecsoport óta mindig magamnál tartom, és próbálom az apró lyukak méreteit beállítani, nehogy valami túl gyorsan, vagy éppen egyáltalán ne folyják át rajta. „Rostálok” szorgalmasan.” (Részlet egy esettanulmányból. Forrás: Boldizsár 2014: 33)

Szándékaink szerint azt szerettük volna megmutatni, hogy abban az esetben, ha a relevanciaelmélet adta megközelítésben a metaforikus kifejezésekre úgy tekintünk, mint olyan verbális stimulusokra, melyek a környezetük és feldolgozójuk mentális kontextusa függvényében nyerik el aktuális jelentésüket – és ez a jelentéstulajdonítás a jelfeldolgozó személy aktuális mentális erőfeszítéseinek és a várható kontextuális hatás függvényében alakul –, akkor azt mondhatjuk, a terápiás mesefeldolgozás során a kliensek számára pont ez a feldolgozási folyamat adhat teret arra, hogy az egyes lehetőségek közül a számukra az adott élethelyzet függvényében leginkább releváns értelmet tulajdonítsák az adott metaforikus kifejezés jelentéseként.

## Irodalom

- Boldizsár Ildikó 2010. *Meseterápia. Mesék a gyógyításban és a mindennapokban*. Budapest: Magvető Kiadó.
- Boldizsár Ildikó 2018. *Hamupipőke Facebook-profilja. Meseterápiás esetek*. Jelenkor Kiadó
- Boldizsár Ildikó (szerk.) 2014. *Meseterápia a gyakorlatban. A Metamorphoses Meseterápia alkalmazása*. Budapest: Magvető Kiadó.
- Botáné Nagy Ildikó 2014. Az okos lány találkozása Holle anyóval és a csillagszemű juhással. In: Boldizsár Ildikó (szerk.): *Meseterápia a gyakorlatban*.

- A Metamorphoses Meseterápia alkalmazása.* Budapest: Magvető Kiadó. 32–36.
- Cziegler István 2007. Figyelem, információfeldolgozás, teljesítmény. In: Csépe Veléria – Győri Miklós – Ragó Anett (szerk.): *Általános pszichológia 1.* Osiris Kiadó. 511–552.
- Eszes Boldizsár – Tőzsér János 2007. Átvitt értelem – a metafora szerepe a kommunikációban. *Világosság* 48: 39–47.
- Forgács Bálint 2013. Agy és megismerés a figuratív nyelv megértésében. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXV*: 383–411.
- Illés Flóra 2014. Áthangolódás. In Boldizsár Ildikó (szerk.): *Meseterápia a gyakorlatban. A Metamorphoses Meseterápia alkalmazása.* Budapest: Magvető Kiadó. 25–32.
- Ivaskó, Lívia. 2016. About the role of ostensive communicative context of storytelling. In: Horváth, Márta – Katja, Mellmann (eds.): *Die Biologisch-kognitiven Grundlagen Narrativer Motivierung.* Münster: Mentis Verlag. 193–207.
- Ivaskó Lívia – Papp Melinda 2019. A metaforikus nyelvhasználat szerepe a terápiás történetmondásban. *Jelentés és Nyelvhasználat* 6: 85–95. doi:10.14232/JENY.2019.2.7
- László, János – Ehmann, Bea – Péley, Bernadette – Pólya, Tibor 2002. Narrative psychology and narrative psychological content analysis. In: László, János – Wendy Stainton Rogers (eds.): *Narrative Approaches in Social Psychology.* Budapest: New Mandate. 9–28.
- László János 2005. *A történetek tudománya. Bevezetés a narratív pszichológiába.* Budapest: Új Mandátum Kiadó.
- Papp Melinda 2018. A nem szó szerinti jelentések szerepe a Metamorphoses Meseterápiás Módszerben pragmatikai perspektívából. *Argumentum* 14: 327–338.
- Peseschkian, Nossrat 1991 [1986]. *A tudós meg a tevehajcsár. Keleti történetek – nyugati lelki bajok.* Budapest: Helikon Kiadó.
- Sperber, Dan 1996. *Explaining Culture. A Naturalistic Approach.* Oxford: Blackwell Publishing.
- Sperber, Dan – Deirdre, Wilson 1995. *Relevance: Communication and Cognition.* Oxford: Blackwell.

- Sperber, Dan – Deirdre, Wilson 2008. A deflationary account of metaphors. In: Gibbs, Raymond W. (ed.): *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press. 85–105.
- Standovár Ágnes 2014. A sötét lyuk, ahol „sem eget, sem földet nem látni” – Belső monológ a saját élményű mesecsoporton. In: Boldizsár Ildikó(szerk.): *Meseterápia a gyakorlatban. A Metamorphoses Meseterápia alkalmazása*. Budapest: Magvető Kiadó. 36–43.
- Wilson, Deirdre 2011a. Parallels and differences in the treatment of metaphor in relevance theory and cognitive linguistics. *Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis* 128: 195–213.
- Wilson, Deirdre. 2011b. Parallels and differences in the treatment of metaphor in relevance theory and cognitive linguistics. *Intercultural Pragmatics* 8: 177–196. <https://doi.org/10.1515/iprg.2011.009>
- Wilson, Deirdre – Dan, Sperber 2004. Relevance Theory. In: Horn, Laurence Robert – Gregory, Ward (eds.): *The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell. 607–632.